

УДК 811.111:81'42

DOI 10.32999/ksu2413-3337/2019-36-6

**ВЕРБАЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ СПЕЦИФІЧНИХ РИС
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЯПОНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У РОМАНІ А. ГОЛДЕНА «МЕМУАРИ ГЕЙШІ»**

Заболотська Олександра Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови та методики її викладання
Херсонський державний університет
whiterabbit2711@gmail.com
orcid.org/0000-0003-2299-052X

У статті розглянуто специфічні риси національної японської культури на матеріалі роману А. Голдена «Мемуари гейші», виокремлено денотативні (матеріальні та духовні цінності) та ономастичні реалії (антропоніми та топоніми): групу антропонімів представляють політично-урядові, релігійні, культурні назви; група топонімів включає географічні назви; доведено роль реалій у створенні просторового континууму.

Ключові слова: вербальне вираження, денотативні реалії, ономастичні реалії, антропоніми, просторовий континуум, національна культура, Японія.

**VERBALIZATION OF THE SPECIFIC FEATURES OF NATIONAL JAPANESE CULTURE
IN THE NOVEL “MEMOIRS OF A GEISHA” BY A. GOLDEN**

Zabolotska Alexandra Volodymyrivna,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Language and Methods of its Teaching
Kherson State University
whiterabbit2711@gmail.com
orcid.org/0000-0003-2299-052X

This article deals with specific features of national Japanese culture on the case study of the novel “Memoirs of a Geisha” by A. Golden. For the majority of ethnic national groups, language is considered to be the most significant symbol of community and reflection of conceptual knowledge and ideas, which form in their turn the language picture of the world. In the process of individual development, each person, using language, perceive national conciseness – general knowledge, and thanks to this process it is possible to form self-identity. Following semantic classifications by V. Vinogradov, A. Ermagambetova, S. Vlachov, S. Florin, it is defined denotative (material and spiritual values) and onomastic realia (anthroponyms and toponyms), which is presented by political and governmental names, religious, cultural and geographical names (countries, states, towns, streets and regions, rivers, lakes, mountains, religious monuments of culture, vents, companies); it is proved that such realia are used to grasp reader's imagination, to sigh into Japanese traditions, customs and realities, form space continuum. Thematically defined realities are subdivided into such groups: “Food”, “Home”, “Clothes”, “Art and Culture”, “Titles”, “Plants”, “Transport”, “Money”. In the context of this article defined realities are used as means of the formation of national language picture of the world and markers of national identity of the main character; social and cultural space in which she lives, single out specific features of Japanese culture. The dominant realities, which represents national clothes and accessories, art, rituals and customs of Japan are used as artistic details and means of creation of national images.

Key words: verbalization, denotative realia, onomastic realia, anthroponyms, space continuum, national culture, Japan.

Постановка проблеми у загальному вигляді. «Мемуари гейші» (1997 р.) – роман-сенсація, екранізований світовий бестселер Артура Голдена, американського письменника-японіста, який розповідає про життя японської гейші. Саме за допомогою реалій роман занурює читача в екзотичний і таємничий світ Японії в період з кінця Першої до початку Другої Світової війни. Хоча на початку оповіді зазначено, що історія Саюрі Нітті має суто вигаданий характер, у творі міститься значна кількість посилань на реальні місця, установи та об'єкти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лексиці з лінгвокультурним компонентом у різний час присвятили свої праці такі видатні вчені, як: Л.М.Соболев, Г.В. Шатков, Є.М. Верещагін, А. Вежбицька, С.І. Влахов, С.П.Флорін, Р.П. Зорівчак, А.В. Федоров, Ю.О. Сорокін, С.Г. Тер-Мінасова, Г.В. Бикова, Т.А. Космеда, О.С. Кубрякова, Н.В. Слухай, Ю.С. Степанов, Н.І. Сукаленко, В.М. Телія, В.Д. Ужченко, І.О. Голубовська та інші науковці. Серед лексичних одиниць, що містять у собі національно-культурний компонент, найбільший інтерес представляють реалії. Спе-

цифічні риси культури та побуту відображені у культурно-маркованих словах, або словах-реаліях, які містять у собі інформацію про країну, її традиції та звичаї.

Виділення невиділених раніше частин загальної проблеми. Однак проблема визначення вербальних засобів відображення специфіки національної культури Японії не ставала у фокусі досліджень сучасних науковців.

Мета статті – визначити роль реалії у вираженні специфічних рис національної культури у романі А.Голдена «Мемуари гейші» та їх семантику.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз мовного матеріалу показав, що у романі Артура Голдена переважають денотативні (термін Г.Д. Томахіна) [3] та ономастичні реалії. Денотативні реалії позначають матеріальні та духовні цінності певної національної спільноти. До групи ономастичних реалій належать антропоніми та топоніми. На думку Р.П. Зорівчак, саме вони сприяють створенню місцевого колориту [1].

Антропоніми – це імена історичних осіб, суспільних діячів, письменників, учених, персонажів та творів художньої літератури і мистецтва. Серед зазначених власних назв у художньому просторі роману функціонують:

- політично-урядові антропоніми:

“*Standing so close before him, I could smell the odor of talc on his smooth skin, which made me recall the day when the Emperor Taisho’s nephew had come to our little fishing village.*” [6];

- релігійні: “*Something about it was so meditative, I imagined I’d found the face of a Buddha.*” [6];

- культурні (діячі літератури та мистецтва):

“*«Hiroshige never made pornographic prints,» said Pumpkin.*” [6].

“*She poured sake for the great German writer Thomas Mann, who afterward told her a long, dull story through an interpreter that went on and on for nearly an hour; as well as Charlie Chaplin, and Sun Yat-sen, and later Ernest Hemingway, who got very drunk and said the beautiful red lips on her white face made him think of blood in the snow.*” [6].

Групу топонімів представляють географічні назви, в яких, як у дзеркалі, відображається історія народу, історія заселення території, становлення нації. Це реалії, які пов’язані з певними подіями в житті народу, – носіями мови та культури [3, с. 70]. Для створення національної картини світу та відтворення суто японської атмосфери у художньому тексті «Мемуари гейші» використано різні типи топонімів:

- назви країн:

“*. . . oh, other languages I’ve never even heard of. Mameha was only sixteen at the time, but suddenly she found herself being*

summoned to meet every head of state who came to Japan, and every aristocrat from England or Germany, and every millionaire from the United States.” [6];

- назви штатів:

“*From Hawaii, we continued to Los Angeles and finally to New York. . . .*” [6];

- назви міст (ойконіми):

“*I wasn’t born and raised to be a Kyoto geisha. I wasn’t even born in Kyoto. I’m a fisherman’s daughter from a little town called Yoroido on the Sea of Japan.*” [6];

- назви вулиць (годоніми), районів:

“*When I opened my eyes, I could still hear the traffic on Higashi-Oji Avenue.*” [54]; “*I took a walk along Kawaramachi Avenue as far as Shijo and crossed the bridge from there into Gion.*” [6].

- назви річок та озер (гідроніми):

“*To shut out the pain of this thought I turned toward the Shirakawa, but cruelly, even its waters glided along with purpose-toward the Kamo River and from there to Osaka Bay and the Inland Sea.*” [6];

- назви гір (ороніми):

“*Late the following morning I was picked up at the little inn overlooking Mount Fuji, and taken by one of the Baron’s motorcars to his summer house amid lovely woods at the edge of a lake.*” [6];

- назви релігійних пам’яток культури (екклезіоніми):

“*I was surprised too to see Mother spending money almost unrestrainedly, making plans for sutras to be chanted on Granny’s behalf at the Chion-in Temple, purchasing lotus-bud arrangements from the undertaker – all of it right in the midst of the Great Depression.*” [6];

- назви історичних подій:

“*In Japan we refer to the years from the Depression through World War II as kurotani – the valley of darkness, when so many people I lived like children whose heads had slipped beneath the waves.*” [6];

- назви підприємств і концернів:

“*I’d seen Mr. Tanaka in our village many times before. He lived in a much larger town nearby but came every day, for his family owned the Japan Coastal Seafood Company.*” [6]; “*One was a considerable sum of cash offered by Nobu Toshikazu, president of the Iwamura Electric Company.*” [6];

- назви державних і суспільних установ (ергоніми):

“*We turned onto another street, and I saw for the first time the Minamiza Theater standing on the opposite side of a bridge ahead of us. Its tiled roof was so grand, I thought it was a palace.*” [6];

Усі проаналізовані реалії використовуються для створення просторового континууму, тобто вказують на місце, в якому відбуваються основні події твору та настанов-

хують реципієнта на розуміння етнокультурної належності цього роману.

Для багатьох етнонаціональних груп у якості найбільш значущого символу колективного членства виступає мова, у якій відображено концептуальні знання та уявлення, які, в свою чергу, формують мовну картину світу. У ході індивідуального розвитку через використання мови, кожна людина долучається до національної свідомості – спільного знання, і лише завдяки цьому процесу стає можливе формування самоідентичності.

У контексті нашої статті виявлені реалії слугують засобами створення національної мовної картини світу та індикатором національної ідентичності головної героїні роману Саюрі Нітті. Розповідь у творі ведеться від першої особи, що дозволяє ще більше зануритися у соціокультурний простір, у якому перебуває героїня, та виявити характерні риси японської культури.

Послугуючись семантичними класифікаціями реалій В.С. Виноградова, А.С. Ермагамбетової, С. І. Влахова та С. П. Флоріна, виокремлюємо денотативні реалії, які позначають предмети побуту, звичаї, традиції, явища мистецтва та суспільного життя. Їх використання у романі сприяє залученню читача до сприйняття особливих японських звичаїв, ритуалів та традицій.

Тематично виявлені реалії можна поділити на такі групи: «Їжа», «Житло», «Одяг», «Мистецтво й культура», «Титули», «Рослини», «Транспорт», «Гроші». Зокрема, до групи «Їжа» входять назви страв та напоїв: *miso paste* – продукт традиційної японської кухні у вигляді пасти, яка виготовляється шляхом бродіння соєвих бобів, пшениці та цвілих грибів;

umeboshi ochazuke – страва з рису та соєних консервованих слив; *ayu* – (аю) різновид невеликої риби з ряду корюшкоподібних; *taï no usugiri* – тоненькі шматочки морського окуня; *ponzu sauce* – соус японської кухні кисло-солодкий на смак, виготовлений з цитрусового соку, рисового вина та японського бульйону; *adzuki beans* – фасоль адзукі популярна в Японії та Китаї [5]: “*She was eating rice mixed with red adzuki beans and, in a sickening way, it did look like blistered skin*” [6];

tofu – сироподібний харчовий продукт із соєвих бобів, багатий на білок; *ekubo* – рисове тістечко з дірочкою по центру червоного кольору, яке дарують чоловікам гейші, коли виставляють на продаж своє мізуаге; *nikarap* – жарені рисові висівки з додаванням пшеничної муки; *matcha* – чай, вироблений з натурального, екологічно чистого меленого листа; *sake* – національний алкогольний напій, який готують на основі рису та рисового солоду; *atakuchi* – різновид sake, солодкий на смак.

Групу «Житло» репрезентують назви будівель, інтер'єру та посуду:

teahouse – чайхана, чайний будиночок:

okiya – дослівно «заснований дім» – будинок, де проживають гейші, і який керується «мамою»: “*«It's an okiya,» she said. «It's where geisha live. If you work very hard, you'll grow up to be a geisha yourself.»*” [6].

Також А. Голден надає індивідуально-авторського значення символу окії. Це місце, закрите від чужих очей, в ньому є свої правила, печалі, нездійснені мрії, надії на світле майбутнє, тут сестри конкурують одна з одною за місце під сонцем: “*made me walk up and down the dirt corridor of the okiya to build up my strength*” [6]. На противагу дому Чіо, окія є символом сили, становлення особистості, боротьби, що посилюється семантикою лексичних одиниць *build up* – «будувати», *strength* – «сила».

shrine – дзіндзя – священний храм синтоїзму; *pagoda* – буддистська споруда культового характеру [5]; *yorou-ya* – будинок розпусти: “*«Your sister is in a yorou-ya called Tatsuyo,» she told me, «in the district of Miyagawa-cho, just south of Gion.»*” [6]; *kyabarei* – японське кабапе; *tatami* – японський солом'яний мат для покриття підлоги; *takamakura* – дерев'яна підставка для шиї замість подушки, яку використовували гейші аби не зіпсувати свою зачіску [5];

torii gate – ритуальна брама, яка встановлюється перед входом до храму у японській релігії синтоїзму; *jizo* – японський та буддистський бог, який допомагає мандрівникам та прочинам; *hibachi* – японський гриль – маленька металева пічка з решітками над вугіллям; *rice paper* – рисовий папір білого кольору, виготовлений з рисової соломи [5]: “*He handed me a packet wrapped in rice paper, about the size of a fish head.*” [6].

До складу тематичної групи «Одяг» входять назви предметів національного одягу, взуття, головного вбрання, прикрас.

З усіх предметів гардероба та аксесуарного ряду гейш Саюрі детально зупиняється тільки на описах кімоно – традиційний одяг в Японії, який носять навіть чоловіки: “*He didn't wear peasant clothing like the fishermen, but rather a man's kimono, with kimono trousers that made him look to me like the illustrations you may have seen of samurai.*” [6].

Автор також часто використовує номінативну одиницю *obi* – «широкий пояс», що прикрашає кімоно та символізує гармонію поєднань кольору і фактури. У майко *obi* дуже схожий з *obi* повноправних гейш за винятком того, що його кінці вільно звисають ззаду, а не зав'язані [5].

obijime – тоненький пояс з натуральних шовкових ниток, який носять зверху *obi*;

datejime – внутрішній пояс-стрічка, який підтримує форму обі та усе кімоно; *koshimaki* – мотузка, що закріплює кімоно на талії; *hitoe* – звичайне кімоно з тонкої тканини, яке носять з червня до вересня; *furi* – соде – рукав у кімоно набагато ширший за руку; *tabi* – традиційні японські шкарпетки для жінок та чоловіків з окремим відділом для великого пальця [5]: “Also, she wore white socks we call *tabi*, which button along the side with a snug fit.” [6];

okobo – взуття на платформі, яке традиційно носять гейші-майко, рухаючись дуже повільно аби не впасти; *zori* – дзорі – традиційне японське взуття з соломі чи очерету для чоловіків та жінок; *geta* – традиційне японське взуття з дерева на високих підборах різноманітної форми [5]: “Afterward I slipped my feet into the tall wooden *geta* I was wearing because of the snow, and walked Nobu out to the street.” [6];

Не менший сенс для гейші має зачіска. Як кімоно відрізняється залежно від пори року та урочистості, так і зачіска – від етапу навчання:

wareshinobu – варесінобу – японська зачіска, яку носять гейші-майко; *tomoware* – зачіска молоді гейші, яка нагадує розкритий (розколотий) персик, завдяки смужці червоного шовку зав’язаній під волоссям навколо основи пучка. Зачіска у вигляді розколотого персика давала зрозуміти чоловікам, що гейша досі цнотлива [6]. Персик – один з найбільш сприятливих китайських і японських символів чистоти і невинності [5].

tsubushi shimada – тубусі сімада – японська жіноча зачіска досвідченої гейші у вигляді пучка; «China Clay» – макіяж о-сірой, до складу якого у давні часи входили свинцеві білила, які мали отруйну дію на шкіру та здоров’я гейші [5]; *sanbon-ashi* – макіяж на шиї гейші з незафарбованим відрізком від лінії росту волосся; *kuroyaki* – парфуми гейші: “I smelled the sweet, dusty fragrance of *kuroyaki* – «char-black» – a sort of perfume made by charring wood and grinding it into a soft gray dust.”

Досить розгалуженою виступає тематична група «Мистецтво й культура», оскільки вона містить назви музичних творів, інструментів, виконавців, різновидів театральних постанов, звичаїв, ритуалів, культових реалій, календарних дат: *shamisen* – японський щипковий струнний музичний інструмент, японська лютя, «сямісені»; *nagauta* – довга пісня японської поезії; *tsutsumi* – японський барабан; *taiko* – великий барабан: *sutras* – різновид Священного писання, в якому викладаються основи буддистського вчення; *Noh drama* – традиційний театр в Японії, який розвинувся в середньовіччі як поєднання мистецтва співу і танцю саругаку; *Kabuki* – один з видів традиційного театру Японії, який становить синтез співу, музики, танцю і драми ; *onna-*

gata – актор Кабуки чоловічої статі, який виконує жіночу роль; *geisha* – традиційна японська артистка, що розважає своїх гостей танцем, співом, проведенням чайної церемонії, бесідою; *apprentice geisha* – гейша-початківець «майко»: *older sister* – найстарша гейша в окія або досвідчена гейша «гейко», яка бере під опіку гейшу-початківця; *sosoon* – наймолодша дівчина в окія, яка є служкою для гейш; «turning the collar» – ритуал зміни коміру, пов’язаний зі становленням майко як гейші; *mizuage* – мідзуаге – обряд дорослішання гейші, який супроводжується виставленням невинності на продаж; *ohana* – ханадай – «плата за квіти», плата за послуги гейші та її супровід; *zakone* – ночівля в одній кімнаті чоловіків та жінок: *en* – кармінний зв’язок між двома людьми протягом життя; *tai-an* – сприятливий день у буддизмі: “Another was the following Monday, which also happened to be *tai-an* – the most auspicious day of the six-day Buddhist week.” [6].

Наступна тематична група «Титули» присвячена назвам титулів суспільно-політичного характеру: *danna* – чоловік, який фінансово підтримує гейшу, сплачує її витрати та допомагає окія; *samurai* – представник військового стану в Японії X – XIX століття; *sumo wrestler* – борець сумо – один з видів бойових мистецтв, який походить з Японії, і в якому два борці визначають сильнішого на круглому полі *yokozuna* – екудзуна – найвищий ранг в сумо: *sho-jo* – найнижчий ранг для генерала [5].

Тематична група «Рослини» охоплює назви дерев та квітів, що асоціюються з Японією у свідомості носіїв інших культур:

paulownia – Адамове дерево зростає на Дальньому Сході та у Південно-східній Азії; *lotus-bud* – священна водяна квітка в Японії, символізує вчення Будди; *cherry trees* – сакура, традиційне японське дерево, зображення котрого часто використовують у побуті та мистецтві та яке, має особливе значення для японців, які порівнюють квітки сакури з швидкоплинністю життя: “When spring came, the cherry trees blossomed in Maruyama Park, and no one in Kyoto seemed to talk about anything else.” [6]. Квітучі дерева сакури зображені у романі тоді, коли Саюрі входить у світ гейші у новому статусі, тобто сакура стає символом нового життя гейші.

Тематична група «Транспорт» представлена назвами декількох засобів пересування, які є індикатором «свого» на протилежності «чужому»:

rickshaw – тип транспорту особливо поширений у Східній та Південній Азії, що має вигляд візка з місцями для одного або двох пасажирів, який тягне людина, яка має таку ж назву [5]: “At last we climbed out of the rickshaw at the campus of Kyoto University.” [6]; *yellow taxicabs* – система громадського транспорту у місті Нью Йорк, що є одним з його традиційних символів:

Найменш актуалізована група «Грошові одиниці», до складу якої входить лише одна реалія: yen – грошова одиниця Японії, яка складається зі 100 сен.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, інтерпретаційно-текстовий аналіз роману А. Голдена «Мемуари гейші» дозволив виокремити ономастичні (антропоніми та топоніми) та денотативні реалії, які поділяємо на 8 тематичних груп: «Мистецтво й культура» (29 %), «Одяг» (25 %), «Їжа» (15,8 %), «Житло» (15,8 %), «Титули» (6,6 %), «Рослини» (4%), «Транспорт» (2,5 %), «Гроші» (1,3%). Домінування реалій на позначення предметів національного одягу і вбрання та тих, що описують мистецтво, ритуали і звичаї Японії, доповнює портрет головної героїні Саюрі, слугуючи художніми деталями та засобами створення національних образів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1989. 214 с.
2. Ткаченко Ю.В. Особливості класифікації реалій та виявлення їх аксіологічного потенціалу. *Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія: Філологічна.* 2015. Вип. 58. С. 68–70.

3. Томахин Г. Д. Реалии в языке и культуре. ИЯШ. 1997. № 3. С. 13–18

4. Четвертак С.О. Національна ідентичність у мовній картині світу. *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства* : матеріали Всеукр. наук. конф. (Суми, СДУ, 19-20 квітня 2013р.). Суми: Сумський державний університет, 2013. С. 117–119.

5. Wikipedia. URL: <https://www.wikipedia.org>

6. Golden A. *Memoirs of a Geisha*. URL: http://www.kkoworld.com/kitablar/Artur_Qolden_Qeyshanin_xatireleri_eng.pdf

REFERENCES:

1. Zorivchak, R. P. (1989). *Realii i pereklad (na materialii anhlomovnykh perekladiv ukrainskoi prozy)* [Realities and translation (based on English translations of Ukrainian prose)]. Lviv : Vyd-vo Lvivskoho un-tu. [in Ukrainian].

2. Tkachenko, Yu. V. (2015). *Osoblyvosti klasyfikatsii realii ta vyavleniia yikh aksiolohichnoho potentsialu. Naukovi zapysky Nats. un-tu «Ostrozka akademiia». Serii: Filolohichna.* Vyp. 58. [in Ukrainian].

3. Tomahin, G. D. (1997). *Realii v yazyke i culture* [Realities in language and culture]. IYaSh. 3. [in Russian].

4. Chetvertak, Ye. O. (2013). *Natsionalna identychnist u movnii kartyni svitu* [National identity in language world picture]. *Sotsialno-humanitarni aspekty rozvytku suchasnoho suspilstva* : materialy Vseukr. nauk. konf. (Sumy, SDU, 19–20 kvitnia 2013r.). Sumy: Sumskyi derzhavnyi universytet. [in Ukrainian].

5. Wikipedia. URL: <https://www.wikipedia.org>

6. Golden, A. *Memoirs of a Geisha*. URL : http://www.kkoworld.com/kitablar/Artur_Qolden_Qeyshanin_xatireleri_eng.pdf